

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 6 mars 1917 kl. 2 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, angående herr Molins i Dombäcksmark motion, nr 304, angående utredning i fråga om verkningarna av lagen den 25 maj 1905 rörande avgäld från avsöndrad lägenhet.

I motion inom andra kammaren, nr 304, har herr Molin i Dombäcksmark hemställt, att andra kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning om verkningarna av lagen den 25 maj 1905 rörande avgäld från avsöndrad lägenhet, samt för riksdagen framlägga resultatet av denna utredning.

Till stöd för denna hemställan har motionären anfört följande.

Då lagen den 25 maj 1905 rörande avgäld från avsöndrad lägenhet från och med ingången av år 1917, så att säga, upphört att gälla, får jag, med åberopande av innehållet uti motionerna nr 258 vid 1914 års A-riksdag, nr 9 vid 1914 års B-riksdag och nr 29 vid 1915 års riksdag (samtliga i andra kammaren), göra den hemställan, som ovan återgivits.

Motionären hänvisar till motioner vid 1914 och 1915 års riksdagar.

I motion vid 1914 års senare riksdag, nr 9, hemställdes, att riksdagen måtte besluta om skrivelse till Kungl. Maj:t, att det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning om på vad sätt och under vilka villkor avsöndringsinnehavare måtte kunna befrias från avgäld och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredning kan föranleda.

Historik.
*Motion vid
1914 års B
riksdag.*

Till stöd härför anfördes följande:

En samhällsklass, på vilken statsmakternas uppmärksamhet hittills i mycket ringa grad riktats och vilken, så att säga, fullständigt kommit på efterkälken, då åtgärder från statsmakternas sida vidtagits för de stora sociala frågornas lösning, är den självägande jordbrukare- eller arbetareklass, som besitter jordbruks- eller bostadslägenheter, för alltid avsondrade från i mantal satt jord. Att denna samhällsklass, såsom här nedan vidare skall visas, genom allehanda lagstiftningsåtgärder på ett minst sagt upprörande sätt nedtryckts under skatter och undantagsbestämmelser, torde få tillskrivas företrädesvis den olyckliga omständigheten, att den hittills saknat egna representanter, som kunnat inför statsmakterna framhålla dess belägenhet och krav på rättvisa och hänsyn. Genom denna motion hava vi — ehuru själva ej tillhörande denna kategori av jordbrukare eller lägenhetsinnehavare — velat i rättvisans namn låta komma till riksdagens kännedom de missförhållanden, varunder sagda proletariat lider.

Det sätt, på vilket lagstiftningen sökt lösa jordfördelningsproblemet i vårt land, har — om man nu skall fälla ett allmänt omdöme — varit särdeles underhålligt, och i den mån utvecklingen gått framåt, har den ena bedrövliga bristen efter den andra framträtt. Men ej nog därmed, bristerna ha med sig dragit över landet och särskilt Norrland det mesta av de sociala missförhållanden, som nu existera.

Dessa missförhållanden hava framför allt skapats genom jordens intima sammankopplande med beskattningen, så att jorden, i stället för att kallas, betecknas och anses för jord, kallades, betecknades och ansågs blott och bart såsom skatteenhet eller del därav. Den mantalssatta jorden var av sådan beskaffenhet. Det kunde tyckas, att skattebeteckningen å jorden borde spelat ut sin roll, då grundskatterna avskrevos och utskyldigheterna började utgå efter annan grund: taxeringsvärdena, men lagstiftarna ägde ej förutseende att låta jordfördelningslagarna anpassa sig efter de nya principerna utan höllo envist fast vid mantalet, som, ehuru förekommande i den äldsta jordeboken av 1542 trots alla ändrade förhållanden, som därefter kommit till stånd i och med utvecklingens fortgång, ännu dags dato existerar och bringar oreda och virrvarr och icke att förglömma oerhörda kostnader för den jordägande befolkningen, så snart det gäller jordfördelning, skifte e. d.

Tidskravet framtvang en möjlighet att sönderdela jord utan anlitande av dyrbara lantmäteriförrättningar och tillskapades då avsondringsförfarandet, därvid som garanti mot missbruk stadgades, att intet hemman fick

avsöndra mer än en femtedel av hela sin ägovidd. Det är hart när otroligt, att en sådan bestämmelse någonsin kunnat vinna form av lag, så mycket hellre som lagstiftarna borde vetat, att den mantalssatta jorden genom lantmäteriförrättningar kunde uppdelas i så små bråkdelar som helst, att hemmanens areal kunde växla från tusentals hektar till teoretiskt sett hur små arealer som helst och att bestämmelsen om femtedelen såsom högsta tillåtna avsöndring från hemman, större eller mindre, alltså var av intet som helst värde åtminstone såsom garanti för vare sig att avsöndringarna skulle bli för stora eller att hemmanen skulle bli för små. Skälet till bestämmelsen torde vara att söka uti det förhållandet, att lagstiftarna saknade förmåga att anpassa beskattningen efter tidskravet, så att man hellre såg, att de s. k. avsöndringarna, som ej fingo mantal, blevo skattefria än att skattelagstiftningen lades om och en var jordbit, evad den var mantalssatt eller ej, fick utgöra sin tribut av skatter. För att emellertid icke äventyra, att den mantalssatta jorden skulle genom avsöndringar mista något väsentligt av sin skattekraft, lagstiftades om den beryktade femtedelen. Men meningen med anordningen, avsöndringsförfarandet, var också, av allt att döma, något annat, nämligen att därigenom tillskapa ett till ägarna av den mantalssatta jorden skattskyldigt proletariat. Då avsöndringarna under tiden, då alla skatter och onera huvudsakligen ålåg mantalet, praktiskt taget voro skattefria, var det tydligt, att den mantalssatta jorden såsom vederlag för denna frihet borde hava årliga avgälder från avsöndringsinnehavaren antingen i kontanter eller i dagsverken och innaturaprestationer. Genom denna anordning var staten och det allmänna säker om sitt, och ägarna till den mantalssatta jorden gynnades. Olyckligtvis utlämnades bestämmandet av storleken av de årliga avgälderna utan kontroll av staten åt hemmansinnehavarna själva, liksom det också utan kontroll överlämnades åt hemmansinnehavarna att avsöndra vilka ägor som helst av mantalssatta jorden, blott ägorymden ej översteg en femtedel av hemmanets hela areal.

Följden blev, att hemmansägarna i allmänhet till avsöndringar utlämnade och sålde allenast sådan jord, som till sin beskaffenhet var så dålig, att hemmansägaren själv ej ansåg sig hava någon större nytta av densamma. Förutom viss köpesumma fordrades jämväl årlig avgäld och i många fall även suspension av dikningslagen och stängselförordningen på det sättet, att dylikt i allmänhet helt och hållet vältrades på avsöndringsinnehavaren och hemmansägaren blev fri. I allmänhet fingo dessa avsöndringar s. k. skogsrättigheter, betesrätt o. d. på hemmanets skogsmark i mera eller mindre

vidsträckt grad. Vilka ödesdigra följder denna bedrövliga låt-gå- eller bekvämlighetspolitik fått för avsöndringsinnehavarna skall i det följande visas.

Genom de nya skattelagarnas tillkomst, varigenom stadgades, att skatterna ej längre skulle utgå efter mantal utan efter taxeringsvärden, blevo de från hemmanen gjorda avsöndringarna särskilt taxerade och på så sätt direkt skattskyldiga till stat och kommun. Men avsöndringarna förblevo icke desto mindre fortfarande skattskyldiga även till hemmanen. Ropen mot denna orättvisa lyckades göra sig så pass mycket hörda, att riksdagen såg sig nödsakad taga saken under övervägande, och tillkom så lagen av den 25 maj 1905 rörande avgäld från avsöndrad lägenhet. Att inför riksdagen referera denna lags allmänna bestämmelser torde vara överflödigt, men torde kunna fastslås, vad därom i riksdagsförhandlingarna skrivits eller ej, att lagen i fråga byggts på principen, att, därest avgäld från avsöndrad lägenhet enligt de bestämmelser, riksdagen funnit gott att bestämma, skulle befinnas överstiga det belopp, som kunde anses täcka avsöndringens andel av stamhemmanets allmänna utskylder vid tiden för upplåtelsen, den överskjutande andelen av avgälden skulle fastställas att fortfarande utgå till stamhemmanet och att denna överskjutande andel sålunda hade karaktären av ränta å ett vid tiden för upplåtelsen åtaget, för all framtid hypotiserat skuldkapital. Ungefär samtidigt med denna avgäldslags tillkomst, varigenom statsmakterna trodde sig bereda den samhällsklass, som innehade avsöndringar från i mantal satt jord, avsevärd lättnad, ja, varigenom avgälderna skulle komma att i det närmaste bortfalla, vilket syntes framgå av den ifrågavarande lagens första paragraf och varigenom de allra flesta *narrats* att tro att så skulle ske, ändrades lagen om väghållningsbesvärets utgörande på landet, så att alla fastigheter av vad slag och beskaffenhet de vara månne blevo ålagda vägskatts utgörande och allmänna vägarnas underhåll. Sammanställningen av dessa båda för avsöndringsinnehavarna olyckliga lagar synes giva vid handen, att statsmakterna gävo med ena handen och togo med den andra. Återstår nu att se, hur verkligheten bevisat, att »gåvan» ej det ringaste motsvarade de nya skyldigheterna.

Det torde saknas motstycke i svenska lagstiftningens historia, att en lagstiftning så till den grad slagit bom som just avgäldslagen av den 23 maj 1905.

Ur det rikhaltiga material, som stått till vårt förfogande, och som delvis skall företes inför vederbörande utskott, må här tagas några exempel.

1. Från ett hemman om 154,9430 har avsöndrades år 1893 en lä-

genhet om 4,2 har. Köpesumman var 1,350 kronor med rätt för avsöndringsrättsinnehavaren till mulbete för de kreatur, som å lägenheten kunde vinterfödas, och att av vindfällan och torr skog årligen taga 10 lass långved av hemmanets skogsmark. Lägenhetsägaren förbands dels stängsel-skyldighet runt lägenheten (alltså en suspension av stängselförordningen) varvid ej av kontraktet framgår, att lägenhetsägaren har rätt att av hemmanets skog taga nödigt gårdselvirke, dels en årlig avgäld av 10 kronor. Det är att märka, att lägenheten i vad angår jordens beskaffenhet är den sämsta, som på vida områden står att uppleta, enär ägora uteslutande bestå av stenig grusbacke. Fastställelse av avgälden i fråga söktes år 1913 av hemmansägaren-bolaget. Av utredningen i ärendet framgick, att hemmanets uppskattade areal utgjorde 21,773 har och lägenhetens areal 0,4925 har. Enligt häradskrivarens intyg utgingo vid tiden för avsöndringen utskylderna till kronor 31,69 för hemmanet. I övrigt utgingo inga utskylder efter mantalet, heter det i sagda intyg. Utskylderna till klockare och präst samma år voro tillhopa kronor 48,54, men eftersom dessa utskylder icke utgingo efter mantalsräkning, medtogos de ej. Alltså bestämdes den andel av hemmanets allmänna utskylder, som belöpte sig å avsöndringen, enligt följande uträkning:

$$21,773 : 0,4925 = 31,69 : X$$

$$X = 0,72.$$

Från avgälden	kronor 10: —
avräknades	» 0: 72
och fastställdes avgälden till	kronor 9: 28

Genom Konungens befallningshavandes utslag har avsöndringsrättsinnehavaren dömts att från och med år 1907 betala sagda summa årligen för all framtid. Ägaren till avsöndringen har alltså fått utbetala 7 års resterande avgälder med kronor 64: 96 samt har att sedan årligen från och med 1914 utbetala kronor 9: 28. Det torde verkligen kunna ifrågasättas, om avdraget: summa 72 öre kan anses såsom någon som helst »lättnad». Detta är vad statsmakterna givit av sina hävor åt den ifrågavarande avsöndringsrättsinnehavaren. Återstår att se vad statsmakterna tagit i gengäld. Avsöndringen är nu taxerad till 2,000 kronor, följaktligen deltagar densamma med 20 vägfyrc i vägskatten. Då densamma år 1913 utgick med 40 öre per fyrc, måste avsöndringens rättsinnehavare utbetala 8 kronor i vägskatt. Men ej nog därmed, han har också erhållit 79 me-

ter landsväg att underhålla. Då ägaren till dessa »förmåner» saknar häst, måste han årligen leja och betala sådan och torde underhållet kunna uppskattas till minst 6 kronor årligen. För »gåvan» 72 öre har alltså sagda lägenhetsägare ålagts att enbart för vägväsendet gengälda med $8 + 6 = 14$ kronor, förutom skyldigheten att erlægga bevilning i likhet med andra fastigheter.

2. Ett hemman om 186,5213 har verkliga och till 16,9726 har uppskattade ägor. En därifrån år 1892 för en köpeskilling av 3,000 kronor avsöndrad lägenhet om 18,9500 har verkliga och 0,9023 har uppskattade ägor. Avgälden 20 kronor. Utskylderna för stamhemmanet år 1892 efter mantalet kronor 61: 51. Utskylderna till kommunens allmänna hus, klockare och präst voro kronor 19: 55, men, eftersom dessa sistnämnda utskyl-der ej utgingo efter mantalet, medräknades de ej.

Ekvationen blev alltså:

$$16,9726 : 0,9023 = 61,51 : X \\ X = 3,28.$$

Från avgälden	kronor 20: —
avräknades.....	» 3: 28
och fastställdes avgälden till.....	kronor 16: 73
Avsöndringen, numera taxerad till 4,000 kronor, utgör vägskatt efter 40 fyrk à 40 öre=.....	kronor 16: —
Därtill kommer in natura underhåll 134 meter landsväg allra minst värderat till årligen	» 12: —
	<hr/> Summa kronor 28: —

»Gåvan» 3: 28. »Gengälden» 28: — förutom bevilningen. Reflexionerna göra sig själva. Ägaren till avsöndringen år 1913 ålagd att sedan 1907 betala 16: 73 om året. Alltså först i en summa kronor 117: 11 samt från och med år 1914 kronor 16: 73 om året.

Det torde vara överflödigt att framdraga flera exempel, då alla övriga fall, som kommit till vår kännedom, äro likartade.

Vad som härutinnan mest frapperar är att varsebli, hurusom lagen den 25 maj 1905 kringskurit alla möjligheter för avsöndringsrättsinnehavarna att få någon väsentlig nedsättning i avgälderna. En sådan kring-skärning är först och främst stadgandet, att jämförelsen mellan stamhem-

manet och avsöndringen ej får ske efter den verkliga utan efter den uppskattade arealen. En annan åter, att endast sådana utskylder, som vid tiden för upplåtelsen ålåg mantalet, få räknas med. Man torde med fog kunna framställa frågan: Var står det skrivet, att avgäldssystemet utslutande avsåg att vara stamhemmanen till hjälp i utskylderna efter mantalet? Kan ej lika gärna antagas, att avgälderna skulle utgöra ett bidrag i alla stamhemmanets utskylder och onera, vägunderhåll m. m., varifrån avsöndringarna enligt äldre författning voro fria? Och varför ej taga hänsyn till de otaliga skyldigheter, såsom diknings- och stängselskyldighet, underhåll i byvägar m. m., som stamhemmanen befriade sig ifrån och i avhandlingarna vältrade över avsöndringarna?

Ju mindre avsöndringen är i förhållande till stamhemmanet, dess mindre avdrag erhålles. Detta kan ock uttryckas så: ju fattigare lägenhetsägaren är, dess mer skall han klämmas efter.

Själva jämförelsen mellan å ena sidan stamhemmanet och å andra sidan avsöndringen vilar för övrigt på alldeles orättvis grund. Ty »jämförelsen» måste bli haltande, då man ej jämför likartade saker. En jämförelse är först då på sin plats, då alla omständigheter tagas med i räkningen. Alltså borde jämförelsen, om någon rättvisa finge göra sig gällande, omfatta å ena sidan stamhemmanets fördelar såsom mantalssatt jord med andel i och avkomst av samfälligheter, dess i vissa fall erhållna befrielse från diknings- och stängselskyldighet m. m. och dess nackdelar till följe upplåtelsen, och å andra sidan avsöndringens fördelar och olägenheter, varvid hänsyn icke blott och bart borde tagas till förhållandena den tid avsöndringen uppläts, utan jämväl till de förhållanden, som nu råda, varvid särskilt den lättnad bör skärskådas, som tillkommit stamhemmanet därigenom att avsöndringarna i likhet med stamhemmanen numera utbetala bevillning och vägskatt och ombesörja in natura landsvägsunderhåll.

Avgälderna från de redan dem förutan hårt betungade avsöndringsinnehavarna måste bort. I de fall, stamhemmanen i sådant avseende verkligen skulle bli lidande, sedan rättigheter och skyldigheter omsorgsfullt blivit avvägda, är det statens plikt att bekosta avlösningen, då staten själv ytterst rår för det hela och rättvisligen borde taga konsekvenserna av sin egen lagstiftning.

Slopadet av avgälderna bör ske efter hela linjen, även sådana avgälder, som redan »lagligen fastställts», vadan en ny lagstiftning i ämnet borde hava retroaktiv verkan. Om det ej torde kunna ifrågasättas, att hemmansägarna skola återbetala de avgälder, som uttagits på laglig väg

sedan 1907, så borde dessa pengar vid slutuppgörelsen tagas med i räkningen såsom ett plus till alla de skäl, som tala för att de synnerligen orättvisa avgälderna böra avskaffas åtminstone för framtiden.

Ägnat att väcka ej ringa förvåning är, att denna samhällsklass, varom här är fråga, icke alls blivit omnämnd i den eljest så gedigna utredning om emigrationen, som professor G. Sundbärg nyligen avlämnat. Ej minst därför torde det ej nu vara en dag för tidigt att uppmärksamheten äntligen fästes på densamma. Därest, såsom vi våga hoppas, riksdagen bifaller vår hemställan, att en grundlig utredning genom Kungl. Maj:t kommer till stånd rörande ovan antydda missförhållanden, vore det av synnerlig vikt, att representanter för de samhällsklasser frågan företrädesvis gällor finge tillfälle att deltaga i utredningsarbetet.»

Jordbruks-
utskottet vid
1914 års
B-riksdag.

Rörande nämnda motion anförde jordbruksutskottet följande.
»Frågan om avsöndrade lägenheters befriande från att utgöra avgälder till stamhemmanen har vid upprepade tillfällen varit föremål för statsmakternas prövning och jämväl föranlett lagstiftningsåtgärder, vilka varit ämnade att slutgiltigt lösa densamma. Då motionärerna nu synas vilja göra gällande, att detta syfte icke vunnits, utan att ytterligare åtgärder skulle vara därför erforderliga, tillåter sig utskottet i korthet erinra om den huvudsakliga innebörden av nu gällande lagbestämmelser i ämnet ävensom om de förhållanden, vilka nämnda bestämmelser varit avsedda att reglera.

Under det att den nu gällande lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring den 27 juni 1896 icke innehåller någon föreskrift om avgälds läggande å avsöndrad lägenhet, rådde beträffande alla äldre lägenhetsupplåtelse, vilka ägt rum med stöd av kungl. förordningen den 6 augusti 1881 eller ännu tidigare lagstiftning rörande jordavsöndring, det förhållande, att årlig avgäld skulle erläggas till stamhemmanet.

Stadgandena härom hade otvivelaktigt tillkommit med hänsyn till de sedan gammalt rådande jordbeskattningsgrunderna. Enär å jorden vilande räntor och allmänna utskylder i allmänhet utgjordes efter mantalet såsom beskattningsgrund, svarade ett hemman, även sedan en del av dess område därifrån avsöndrats, fortfarande för hela beloppet av dessa hemmanet omedelbart åliggande skatter. För att emellertid icke, till följd av skedd avsöndring, hemmanets skattekraft skulle minskas, tillkom berörda stadgande om avgäld, som skulle från avsöndringen utgöras till förmån för stamhemmanet, och förbehöll sig staten kontrollen över att detta skattebidrag i varje fall komme att bliva proportionellt tillräckligt. I sistnämnda hän-

seende föreskrev 1881 års förordning, att den årliga avgälden ej finge understiga vad av hela stamhemmanets räntor och övriga allmänna utskylder efter uppskattning belöpte å den avsöndrade lägenheten, ävensom att det i varje särskilt fall skulle tillkomma Kungl. Maj:ts befallningshavande att pröva föreslagen avgälds storlek samt fastställa densamma, där den befunnes tillräcklig, men i annat fall bestämma den högre avgäld, som för ändamålet erfordrades.

Emellertid medförde skattelagstiftningen efter år 1881 betydande förändringar med avseende å jordbeskattningen. Till följd av dessa förändringar, om vilkas närmare innebörd utskottet icke behöver erinra, hava numera den grundskatt samt övriga allmänna utskylder och besvär, som förut vilat omedelbart å hemmanen, till största delen antingen avskrivits eller omlagts att utgöras efter sådan grund, att de avsöndrade lägenheterna däri deltaga.

De betydande skattelindringar, som sålunda bereddades innehavare av i mantal satt jord, kommo emellertid icke i motsvarande mån avsöndringsinnehavare till godo genom minskning i de ursprungligen bestämda avgäldsbeloppen. Endast i *ett* hänseende tog lagstiftningen hänsyn därtill, att avsöndring, som blivit självständigt beskattningsföremål och därvid övertagit sin andel av onus, som förut helt påvilat dess stamhemman, kunde äga anspråk på att vinna en däremot svarande lindring uti avgäldsskyldigheten. Lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891, varigenom vägunderhållet in natura ålagts även annan jordbruksfastighet än hemman, medgav nämligen, uti § 10, innehavare av avsöndrad lägenhet, för vilken avgäld till stamhemmanet faststälts, rätt att, om därvid tagits hänsyn till den på lägenheten belöpande andel av stamhemmanets väghållning, i ersättning för den skyldighet i detta hänseende, som enligt lagen numera skulle av lägenhetens innehavare utgöras, njuta befrielse från så stor del av avgälden, som med avseende å de förhållanden, vilka voro för handen, då avgälden fastställdes, kunde anses hava motsvarat lägenhetens andel i väghållet. Bortsett från nu nämnda medgivande för visst fall, skulle emellertid avgälderna fortfarande utgå oavkortade, oaktat de tid efter annan gällande förordningarna angående jordavsöndring uppenbarligen icke föreskrivit avgäld för annat ändamål än såsom bidrag till stamhemmanets räntor och övriga utskylder. Detta missförhållande blev givetvis alltmera uppenbart i samma mån grundskatteavskrivningen fortskred. Och så uppstod frågan om ändrade bestämmelser rörande avgälds utgörande.

Redan tidigt framträdde emellertid vid denna frågas behandling en betydande svårighet, som stod i nära sammanhang med ett i förevarande motion tydligen föga beaktat förhållande. Enär det nämligen vid varje lägenhetsupplåtelse var lämnat parterna fritt att överenskomma om storleken av den avgäld lägenheten skulle utgöra, och denna avtalsfrihet vanligen begagnades så, att avgäldsbeloppet sattes högre än som vederbort, ifall hänsyn allenast skulle tagits till dess tillräcklighet såsom skattebidrag, kunde med visst fog göras gällande, att i sådant fall den del av avgäldsbeloppet, som översteg sådant bidrag, i själva verket utgjorde en privaträttsligt grundad prestation utöver den i lag föreskrivna, och sålunda närmast vore att anse såsom en del av vederlaget för upplåtelsen.

Förhållandet blev ej annorlunda i de fall, då avhandling om lägenhetsupplåtelse författningsenligt underställdes Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning. Sagda myndighets prövningsrätt innebar nämligen icke någon befogenhet att sänka förslaget avgäldsbelopp, därest detsamma befanns överstiga på lägenheten belöpande andel i hemmanets utskylder. Ofta inträffade det därför, att det fastställda avgäldsbeloppet kom att överstiga sagda andel. Men den omständigheten, att i sådant fall fastställelse måst meddelas å hela den avtalade avgälden, var naturligtvis icke i och för sig tillräcklig att beröva den del av avgälden, som verkligen var en privat rätt, denna dess egentliga karaktär.

Nu berörda förhållande var tydligen ägnat att väcka betänkligheter mot en sådan åtgärd som att utan vidare avskriva ifrågavarande avgälder. Uppgiften blev i stället att söka anpassa lagstiftningen efter avgäldernas antydda sammansatta natur.

Sedan 1896 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit om utarbetande av förslag till lagstadgande, huru för avsöndrad lägenhet måtte vinnas sådan nedsättning i till stamhemmanet utgående avgäld, som motsvarade de lättnader i avseende å beskattning, som hemmanet vunnit efter lägenhetens upplåtande, har genom lag den 25 maj 1905 stadgats, att från lägenheter, vilka före den 1 januari 1897 blivit för alltid avsöndrade, avgäld i allmänhet skulle upphöra att utgå efter den 31 december 1906. Därvid har dock, såsom i motionen erinras, medgivits, att där, vid lägenhetens upplåtande, förbehåll gjorts om högre avgäld än som, vid jämförelse av ägornas storlek och beskaffenhet, kunde anses hava motsvarat vad av stamhemmanets allmänna utskylder å lägenheten belöpte, den överskjutande delen av avgälden finge, sedan hemmanets ägare därom ansökt hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, fastställas att fortfarande av lägen-

heten utgå från och med år 1907. Ansökan om dylik fastställelse skall dock, vid äventyr att hemmansägaren eljest förlorar sin rätt, hava skett före den 1 januari 1917.

I motionen har nu såsom en huvudsaklig anmärkning mot denna lag framhållits, hurusom densamma i det övervägande flertalet fall, långt ifrån att, såsom väntat varit, betyda befrielse från avgälds erläggande, i stället medfört allenast jämförelsevis mindre betydande nedsättningar i avgäldsbeloppet. Utskottet vill gentemot denna anmärkning erinra, att nämnda lag icke avsett att bereda lägenhetsinnehavare någon ovillkorlig rätt att vinna befrielse från skyldigheten att erlægga avgäld. Den tillkom fastmera för att råda bot på ovan anmärkta missförhållande, att lägenhet fortfarande skulle bidra till stamhemmans förutvarande skatt trots de jämkningar som däri skett.

Fasthålles denna synpunkt, förefaller det även, som om motionärernas anmärkningar mot den *beräkningsgrund*, som av lagen blivit stadgad vid bestämmandet av lägenhets andel i stamhemmans förutvarande utskylder, principiellt äro mindre väl grundade. Utskottet vill visserligen icke förneka, att den del av avgälden, som enligt sagda grund lagligen får antagas hava vid tiden för avsöndringen motsvarat på lägenheten belöpande skatt, i vissa fall kan synas oproportionerligt låg, om hänsyn nämligen tages till sådana ändrade förhållanden, exempelvis i avseende å lägenhets jordkultur, som i motionen framhållits. Men å andra sidan torde, enligt utskottets mening, den stadgade beräkningsgrunden vara den under givna förutsättningar principiellt riktigaste vid ordnandet av hithörande rättsförhållanden, vilka givetvis böra bedömas enhetligt och efter gemensamma grunder. Att därvid den enda säkra utgångspunkten torde vara rättsförhållandenas gestaltning vid tiden för deras uppkomst, synes utskottet ofrånkomligt. Motionärerna hava heller icke givit anvisning på någon annan, bättre beräkningsgrund. Deras yrkande går, såsom synes, i stället ut på avgäldernas fullständiga avlägsnande.

Häremot talar givetvis i främsta rummet den av utskottet redan framhållna omständigheten, att avgälden ofta framstår såsom en delvis privaträttslig företeelse, närmast att anse såsom ogulden köpeskilling, som säljaren förbehållit sig i form av årlig skuldränta, och som sålunda icke rättvisligen kan eller bör utan vidare avskrivas i likhet med sådan avgäld eller beståndsdel av avgäld, som ägt skattebidrags karaktär.

Denna synpunkt kan emellertid icke tillerkännas helt avgörande be-

tydelse för frågan om avgäldernas bestånd, och det har ifrågasatts, huruvida, ur det allmännas synpunkt, den grundsatsen vore fullt försvarlig, att privata rättigheter under alla omständigheter oföränderligt borde upprätthållas. I avseende å sådana privata avgäldsrättigheter, varom här är fråga, har det framhållits såsom varken med modern rättsåskådning överensstämmande eller eljest önskvärt, att å vissa fastigheter ständigt skulle komma att vila en särskild, vid annan jord ej ifrågakommande avgäld, vars ursprungliga tillkomst endast möjliggjorts genom skattelagstiftningen och som med hänsyn därtill kan betecknas såsom en skatt, men en skatt, som numera erlægges till en enskild man och icke, ens indirekt, till det allmänna.

Sistnämnda betraktelsesätt var också bestämmande för tillkomsten av lagen angående avlösning av avgäld från avsöndrad lägenhet den 19 april 1907, varigenom innehavare av lägenhet, för vilken avgäld fastställdes jämlikt 1905 års lag, tillförsäkrats rätt att, även mot bestridande av stamhemmanets ägare, få avgälden avlöst mot ersättning, som, där ej annorlunda avtalats, skall utgå med ett penningbelopp, motsvarande 22 gånger den årliga avgälden.

Det synes utskottet anmärkningsvärt, att motionärerna, vilka ägnat en ingående kritik åt 1905 års lag, icke alls funnit anledning beröra bestämmelserna i 1907 års lag om avlösningsrätt, varmed lagstiftningen rörande avgäld blivit fullständigad. Genom nämnda bestämmelser har dock avgälden frigjorts från den egenskap av orubblighet, som efter antagandet av 1905 års lag främst kunde giva anledning till missnöje.

Utskottet måste för sin del anse, att lagstiftaren, genom stadgandet om avlösningsrätt, på ett lyckligt sätt löst svårigheten att, med ett tillbörligt respekterande av enskildas berättigade intressen, förena nödig hänsyn till det allmänna intresse, som numera utdömt systemet med privata jordavgälder.»

Utskottet hemställde sålunda om avslag å motionen, och denna blev också av riksdagen avslagen.

*Motion vid
1915 års
riksdag.*

Vid 1915 års riksdag väcktes i andra kammaren motion, nr 29, med samma hemställan som i ovannämnda motion vid 1914 års senare riksdag. I motiveringen anfördes följande.

»Vid fjolårets senare riksdag förelåg till behandling en motion nr 9, vari yrkades, att riksdagen måtte besluta om skrivelse till Kungl. Maj:t, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning om på vad sätt och

under vilka villkor avsöndringsinnehavare måtte kunna befrias från avgäld och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Jordbruksutskottet avstyrkte motionen, som ock blev av riksdagen avslagen.

De skäl, som föranlett utskottet och riksdagen att lämna framställningen utan avseende, äro dock enligt vår mening icke hållbara.

I motionen hade såsom en huvudsaklig anmärkning mot lagen den 25 maj 1905 om avgäld från avsöndrad lägenhet framhållits, hurusom densamma i det övervägande flertalet fall, långt ifrån att, såsom väntat varit, betyda befrielse från avgälds erläggande, i stället medfört allenast jämförelsevis mindre betydande nedsättningar i avgäldsbeloppen. Utskottet ville gentemot denna anmärkning erinra, att nämnda lag icke avsett att bereda lägenhetsinnehavare någon ovillkorlig rätt att vinna befrielse från skyldigheten att erlägga avgäld. Den hade tillkommit fastmera för att råda bot på anmärkta missförhållandet, att lägenhet fortfarande skulle bidra till stamhemmans förutvarande skatt trots de jämkningar, som däri skett.

Häremot tillåta sig motionärerna erinra att bestyret med att lagstifta i ifrågavarande hänseende kan anses vara förfelat, då någon ändring till det bättre för vederbörande lägenhetsägare ingalunda kunnat påvisas utan tvärt om att den i stort sett alldeles betydelselösa lindringen med sig dragit i släptåg synnerligen tryckande nya bördor och pålagor, varom de i motionen anförda exemplen bära vittne.

Motionärerna kunna i detta sammanhang ej underlåta att framdraga några ytterligare exempel på hur sagda avgäldslag verkat.

1. Från ett hemman om 529,097 har avsöndrades år 1886 en lägenhet om 5,32 har. Köpesumman var 2,000 kronor utom förbindelse för köparen att utgöra årlig avgäld kontant 12 kronor samt 3 mansdagsverken. Den uppskattade arealen å hemmanet beräknades, då avgälden fastställdes år 1911, till 36,0702 och å avsöndringen till 0,3106 har. Stamhemmanets utskylder efter mantalsberäkning utgjorde vid tiden för avsöndringsuppåtelsen kronor 87,93, varav beräknades (vid jämförelse mellan stamhemmanets och avsöndringens uppskattade areal) å avsöndringen summa summarum 75 öre, som alltså fick avdragas ifrån avgäldsbeloppet 12 kronor + 3 dagsverken à 1,75 5,25, tillhoppa kronor 17,25, vadan återstod kronor 16,50. Ser man nu efter vad lindringen på 75 öre om året i verkligheten betyder, kommer man till följande överraskande men högst beklagliga resultat.

Avsöndringen är för närvarande taxerad till 1,700 kronor, har alltså 17 vägfyrc. Då vägs-katten i orten utgår med 40 öre per fyrc får av-

söntringens innehavare betala kronor 6,80 i vägskatt. Därtill har avsöntringens ägare att underhålla 29 meter landsväg, och torde kostnaden därför lågt beräknas till i medeltal 4 kronor om året. Summa nya pålagor för inalles kronor 10,80, varav endast 75 öre avgår i »lindring».

Den ifrågavarande lägenhetsägaren får således icke blott betala en årlig avgäld till hemmansinnehavaren av 17,25 — avdraget 75 öre = 16,50 utan även betala vägskatt 6,80 och underhålla 29 meter landsväg 4 kronor = 10,80. Summa 27,30 i stället för förut 17,25. Med all rätt anser sig sagda avsöntringsägare vara misshandlad av lagstiftningen på skillnaden mellan dessa summor eller kronor 10,05.

Det kan ej med fog sägas att den ursprungliga avgälden var någon del av köpeskillingen. Ursprungliga köpesumman var 2,000 kronor. Detta var avsöntringens värde 1886. År 1914 däremot är taxeringsvärdet endast 1,700 kronor och detta trots det avsöntringen givetvis till sin kultur är bättre nu än år 1886.

Utskottets förmodan »att avgälden ofta framstår såsom en delvis privaträttslig företeelse, närmast att anse såsom ogulden köpeskillning, som säljaren förbehållit sig i form av årlig skuldränta, och som sålunda icke rättvisligen kan eller bör utan vidare avskrivas i likhet med sådan avgäld eller beståndsdel av avgäld, som ägt skattebidrags karaktär» håller åtminstone i anförda fall ingalunda streck.

2. Från ett hemman om 364,2150 har verkliga och 35,3846 har uppskattade ägor avsöntrades år 1891 en lägenhet om 32,93 har verkliga och 2,4055 uppskattade ägor. Köpeskillingen var 2,300 kronor med en årlig avgäld av 12 kronor. Stamhemmanets utskylder enligt mantal var vid tiden för avsöntringsupplåtelsen 20 kronor 80 öre. Häri ingick ej utskylderna för avlöning av klockare och präst, som vid samma tid uppgingo till 13,99 kronor. Vid jämförelse mellan stamhemmanets och avsöntringens uppskattade ägor och fördelning av utskylderna efter mantalsberäkning där-efter belöpte sig å avsöntringen kronor 1,41, som fick vid fastställelsen av avgälden avdragas från ursprungliga avgäldsbeloppet 12 kronor. De »överskjutande andelen» bestämdes alltså till 10 kronor 59 öre.

Ser man nu efter vad lindringen hade för konsekvenser med sig befinnes, att lägenheten efter ett taxeringsvärde 1914 å 2,000 kronor = 20 vägfyrk à 40 öre per fyrk erhållit kronor 8 i vägskatt. Därtill kommer underhåll av 18 meter landsväg, ett underhåll, som i betraktande av läge och beskaffenhet i övrigt måste värderas till 5 kronor om året. Tillhopa har alltså sagda lägenhetsinnehavare fått vidkännas nya onera för 13 kro-

nor i stället för det han genom lagen den 25 maj 1905 rörande avgäld från avsöndrad lägenhet erhållit en »lindring» av kronor 1,41 i avgäldsskyldigheten.

Aven i detta fall kan påvisas att köpesumman vid upplåtelsen 1891 (2,300 kronor) var högre än taxerade värdet 1914 (2,000). Ingen torde därför hava panna att påstå, att avgälden till någon del kunde vara del av köpeskillingen.

Anförandet av flera exempel torde vara överflödigt. Till jordbruksutskottets begrundande ämna motionärerna ställa ett antal karaktäristiska avgäldshandlingar till förfogande.

En för alla sådana avgäldsärenden speciellt nu ovan anförda tvenne exempel gemensam anmärkning är, att utskylder för avlöning åt klockare och präst icke tagits med i beräkningen, varigenom åstadkommits att »avdragen» blivit mindre än de rätteligen bort bliva. Detta skulle bero därpå, att nyssnämnda utskylder icke utgingo efter mantalsberäkning. Detta att utesluta alla onera, som ej utgingo direkt efter mantalet, synes oss vara en av statsmakterna alldeles godtyckligt tagen princip. Vi förmoda att köpare och säljare vid affärernas uppgörande ej uppdrogo sådana hårfina gränser utan betraktade avgälderna endast och allenast såsom avsöndringens tribut till hjälp i stamhemmanets allmänna utskylder och onera, även präst- och klockarlön.

I många fall kan påvisas, att ej ens kostnaderna för in natura underhåll av landsvägarna tagits med i beräkningen, då det gällt att avväga, hur stor andel av utskylderna som belöper sig å avsöndringar.

För så vitt att principen skall gälla att inga andra hänsyn böra tagas än till de förhållanden, som rådde vid tiden för upplåtelse, torde av det sagda vara ådagalagt, att den hittills gällande beräkningsgrunden i all synnerhet vidkommande utskyldsbeloppen är felaktig. Principiellt felaktigt och orättfärdigt är jämväl att jämförelsen mellan stamhemman och lägenhet endast skall ske efter uppskattade (reducerade) jordvärdearealen. De uppskattningar, varefter man nu går, uppgjordes i allmänhet vid laga skiftena (gradering). Under tiden ifrån laga skiftet intill den tidpunkt, då avsöndringen såldes, kunde å jorden mycket väl såväl å stamhemmanet som å de ägoområden, som kommo att bliva avsöndring, stora förändringar i grad hava åstadkommits. Ett ägoområde, som vid mitten av 1800-talet, enligt skifteshandlingarna hade låg grad, kunde mycket väl på 1880-talet ha blivit uppodlat till första gradens åker eller om odling ej skett å området andra samverkande omständigheter, odlingar i närheten, jordvärde-

stegring etc., åstadkommit att den vid laga skiftet verkställda graderingen saknat all betydelse som värdemätare av marken. Med det sagda torde ytterligare ha understrukits, att beräkningsgrunderna äro felaktiga och godtyckliga.

Då det gäller att bedöma denna fråga, är det visserligen en lätt uppgift att klamra sig fast vid *principen*, att, såsom utskottet uttrycker sig, »den enda säkra utgångspunkten torde vara rättsförhållandenas gestaltning vid tiden för deras uppkomst». Av det sagda och av de exempel, som framdragits, torde framgå, att rättfärdigheten ej kommer till sin rätt genom fasthållandet av sagda princip. Vid bedömandet av frågan torde allt också nuvarande förhållandena få spela in. Man lagstiftar icke för den gångna tiden utan för nutiden och framtiden.

Även jordbruksutskottet har haft en känsla av att icke allt är bra som det är i förevarande avseende.

»Denna synpunkt» (att avgälden är en privaträttslig företeelse, närmast att anse såsom ogulden köpeskillning m. m.), säger utskottet, »kan emellertid icke tillerkännas helt avgörande betydelse för frågan om avgäldernas bestånd, och det har ifrågasatts, huruvida, ur det allmännas synpunkt, den grundsatsen vore fullt försvarlig, att privata rättigheter under alla omständigheter oföränderligt borde upprätthållas. I avseende å sådana privata avgäldsrättigheter, varom här är fråga, har det framhållits såsom varken med modern rättsåskådning överensstämmande eller eljest önskvärt, att å vissa fastigheter ständigt skulle komma att vila en särskild, vid annan jord ej ifrågakommande avgäld, vars ursprungliga tillkomst endast möjliggjorts genom skattelagstiftningen och som med hänsyn därtill kan betecknas såsom en skatt, men en skatt, som numera erlægges till en enskild man och icke, ens indirekt, till det allmänna.»

Motionärerna taga med tacksamhet fasta på detta för vårt yrkande sympatiska uttalande, i vilket vi i allo instämma.

Däremot kunna vi ej följa jordbruksutskottets tankegång i fortsättningen, där det heter:

»Sistnämnda betraktelsesätt var också bestämmande för tillkomsten av lagen angående avlösning av avgäld från avsöndrad lägenhet den 19 april 1907, varigenom innehavare av lägenhet, för vilken avgäld fastställdes jämlikt 1905 års lag, tillförsäkrats rätt att även mot bestridande av stamhemmanets ägare, få avgälden avlöst mot ersättning, som, där ej annorlunda avtalats, skall utgå med ett penningbelopp, motsvarande 22 gånger den årliga avgälden.

Det synes utskottet anmärkningsvärt, att motionärerna, vilka ägnat en ingående kritik åt 1905 års lag, icke alls funnit anledning beröra bestämmelserna i 1907 års lag om avlösningsrätt, varmed lagstiftningen rörande avgäld blivit fullständig. Genom nämnda bestämmelser har dock avgälden frigjorts från den egenskap av orubblighet, som efter antagandet av 1905 års lag främst kunde giva anledning till missnöje.

Utskottet måste för sin del anse, att lagstiftaren, genom stadgandet om avlösningsrätt, på ett lyckligt sätt löst svårigheten, att, med ett tillbörligt respekterande av enskildas berättigade intressen, förena nödig hänsyn till det allmänna intresse, som numera utdömt systemet med privata jordvärdar.»

Vi våga sätta i tvivelsmål att först citerade betraktelsesätt var bestämmande för tillkomsten av lagen, angående avlösning av avgäld från avsöndrad lägenhet den 19 april 1907. Icke bliver väl avgälden rättvisare därigenom, att den som skall utgöra densamma meddelas rättighet att friköpa avgälden till kapitaliserade värdet. Jordbruksutskottet läser ej kunna påvisa att rätten till friköp (22 gånger det fastställda avgäldsbeloppet) utgör någon som helst ekonomisk lättnad för avsöndringsägarna. Då motionärerna icke kunnat finna att 1907 års lag givit avsöndringsägarna någon lättnad alls, hava vi icke omnämnt densamma, varav dock jordbruksutskottet tyckes tro, att vi skulle vara okunniga om lagens existens. Så »anmärkningsvärt» är det förhållandet. Att lagstiftaren genom stadgandet om avlösningsrätt skulle hava »på ett lyckligt sätt löst svårigheten att med ett tillbörligt respekterande av enskildas berättigade intressen, förena nödig hänsyn till det allmännas intresse, som numera utdömt systemet med privata jordvärdar» låter alltför optimistiskt. Vid närmare eftersinnande och med blicken fäst vid förhållandena sådana de verkligen äro torde envar finna att det »lyckliga sättet» icke är något sätt alls ägnat att lösa svårigheterna.

Något annat medel att lösa problemet än detta att helt och hållet avskaffa avgälderna torde ej finnas till hands. Vi tillåta oss härvid citera ett brottstycke av den i föl av oss inlämnade motionen.

»Avgälderna från de redan dem förutan hårt betungade avsöndringsinnehavarna måste bort. I de fall, stamhemmanen i sådant avseende verkligen skulle bli lidande, sedan rättigheter och skyldigheter omsorgsfullt blivit avvägda, är det statens plikt att bekosta avlösningen, då staten själv ytterst råår för det hela och rättvisligen borde taga konsekvenserna av sin egen lagstiftning.

SlopanDET av avgälderna bör ske efter hela linjen, även sådana avgälder som redan »lagligen fastställt», vadan en ny lagstiftning i ämnet borde hava retroaktiv verkan. Om det ej torde kunna ifrågasättas, att hemmansägarna skola återbetala de avgälder, som uttagits på laglig väg sedan 1907, så borde dessa penningar vid slutuppgörelsen tagas med i räkningen såsom ett plus till alla de skäl, som tala för att de synnerligen orättvisa avgälderna böra avskaffas åtminstone för framtiden.»

Jordbruksutskottet vid 1915 års riksdag.

Beträffande denna motion anförde jordbruksutskottet följande.

»Utskottet anser sig till alla delar kunna instämma i 1914 års jordbruksutskotts ovan återgivna uttalanden. Några, sakligt sett, nya skäl eller synpunkter, ägnade att bibringa riksdagen en i någon mån ändrad uppfattning, hava enligt utskottets åsikt icke förebragts. Oaktat utskottet sålunda finner sig i huvudsak kunna återropa nämnda uttalanden, synas vissa i motionens motivering förekommande, emot samma uttalanden riktade anmärkningar vara av beskaffenhet att böra i korthet bemötas.

Motionärerna göra gällande, att bestyret med att lagstifta uti ifrågasvarande ämne kunde anses förfelat, då någon ändring till det bättre för vederbörande lägenhetsägare icke kunnat påvisas. Detta omdöme synes obefogat redan med hänsyn till de ostridiga, om ock i ett flertal fall mindre betydande nedsättningar av ursprungligen överenskomna eller fastställda avgäldsbelopp samt framför allt den avlösningsbefogenhet i avseende å avgäld, som varit frukten av lagstiftningsåtgärderna på detta område. Oavsett detta bör framhållas, att då jordbruksutskottet nästlidne år icke påvisat några nedsättningar eller lättnader utöver de nämnda, motionärerna å sin sida icke visat, att avsöndringsinnehavarna skäligen skulle vara berättigade till några ytterligare medgivanden i avseende å avgäld, allra minst till den fullständiga avskrivning av avgäld, som i motionen påyrkas.

Tillräckligt har utvecklats, hurusom en sådan avskrivning skulle innebära ett upphävande, utan motsvarande ersättning, av enskilda personer tillkommande rättigheter, förvärvade i laga ordning och grundade på avtal, vilka lämnat vederbörande parter full frihet att uppåt begränsa avgälden till allenast det belopp, som erfordrades för att täcka avsöndringsandel i stamhemmanets efter mantal utgående allmänna utskylder vid tiden för avsöndringen.

Med hänsyn härtill har det ansetts oförenligt med allmänt erkända rättsgrundsatser att betrakta numera kvarstående avgälder annorledes än såsom privaträttsliga prestationer, varom parterna funnit lämpligt att träffa

avtal samtidigt med överenskommelsen om avsöndringens skatteandel och i samma form som den för dylik öfverenskommelse gängse.

Emellertid hava motionärerna ifrågasatt riktigheten av detta betraktelsesätt och i avsikt att ådagalägga avgäldernas karaktär av att vara utslutande avsedda såsom bidrag till stamhemmanets skatt, anfört några exempel på avgäld utgörande lägenheter, vilkas nuvarande taxeringsvärden understiga de vid upplåtelseerna erlagda köpeskillingarna, en omständighet, som enligt motionärernas förmenande skulle visa, att i de anförda fallen köpesumman blivit av parterna så högt beräknad, att avgälden uppenbarligen icke varit, ens till någon del, avsedd såsom ytterligare vederlag för upplåtelsen. Att en sådan slutsats är felaktig och, bland annat, vilar på ett förbiseende av de förändringar, exempelvis i avseende å skogsbeståndet å avsöndringarna i fråga, som under mellantiden kunnat förringa dessas värde, behöver ej av utskottet närmare påvisas.

Likaledes torde det bero på ett missförstånd och en sammanblandning av förhållanden, vilka ej äro i förevarande avseende samhöriga, då motionärerna framhålla, att vissa avsöndringar, oaktat de befriats från den del av avgälden, som avsåg ersättning till stamhemmanets skatt, numera äro betungade med vissa, för avsöndringarna förut okända onera eller skatter, vilka till och med överstiga nämnda del. Det förefaller egendomligt, att de exempel, som valts för att belysa det anmärkta förhållandet, utslutande avse väghållningsbesväret, då nämligen — såsom i det anförda utskottsutlåtandet erinrats — lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet innehåller en bestämmelse av innebörd, att lägenhetsägare, som fått övertaga på lägenheten belöpande andel av stamhemmanets väghållning, äger njuta motsvarande befrielse från fastställd avgäld till hemmanet. I fråga åter om nytillkomna eller förhöjda skatter och besvär torde det vara tämligen tydligt, att lagstiftaren, vid beräkandet av den avgäldsdel, som varit avsedd såsom ersättning till hemmanets skatt, icke kan taga hänsyn till skatter, som ej utgingo och måhända ej ens kunde förutses vid den tidpunkt, då avgäldsskyldigheten uppstod.

Det är således oegentligt att, som motionärerna göra, bedöma avgäldsskyldighetens ursprungliga omfattning och därmed den beräkningsgrund, varefter avgäld fortfarande skall utgöras, ur synpunkten av avsöndrings nuvarande, delvis nytillkomna skatter och onera.

Motionärerna anse sig vidare kunna hämta ett visst stöd för sitt yrkande uti föregående jordbruksutskotts framhållande av de skäl, som allmänt befunnits tala emot ifrågavarande avgälders, även efter 1905 års lag-

stiftning, kvarstående egenskap av ständiga, å viss jord vilande, till enskilde utgående jordräntor, och som därför föranledde beslutet om avlösningrätt.

I anledning härav vill utskottet endast fästa uppmärksamheten därpå, att de skäl, som uteslutande anförts emot avgäldernas permanens, naturligtvis icke utan vidare kunna göras gällande emot varje rättsanspråk, som genom avgäldsavtalen grundlagts och uppenbart icke mot hemmansägares rätt till ersättning vid avgälds avlösning.

I det stora hela förefaller det, som om motionärerna icke tillräckligt beaktat betydelsen av den lagstiftning i ämnet, som senast genomförts, liksom även att de i viss mån missförstått denna lagstiftnings uppgift. Enligt motionärernas mening är densamma förfelad och tager ej tillräcklig hänsyn till nutida förhållanden. Och de anse sig ha fog för, bland annat, den erinringen, att man borde lagstifta icke för den gångna tiden utan för nutiden och framtiden. I motsats härtill är det utskottets uppfattning, att avgäldslagstiftningen noga tagit sikte på vad som med rätta måste anses vara dess egentliga uppgift, nämligen att i öfverensstämmelse med rådande rättsuppfattning, utan kränkande av någons rätt, reglera de rättigheter och skyldigheter, som uppstått i samband med avgäldssystemet. Då det därjämte ej lärer kunna bestridas, att ifrågavarande lagstiftning — främst genom bestämmelsen om tidsbegränsning för hemmansägares möjlighet att få kvarstående avgäldsbelopp fastställda och genom den sedermera stadgade avlösningrätten — otvetydigt syftar till eller åtminstone möjliggör avgäldsförhållandenas fullständiga avveckling inom en näraliggande tid, finner utskottet, att den hänsyn till framtiden, som synts motionärerna särskilt angelägen, blivit tillbörligt tillgodosedd, och detta på ett för båda parter rättvisare och mera tillfredsställande sätt, än som skulle varit möjligt genom den i motionen påyrkade avskrivning av samma avgälder.

Utskottet hemställde om avslag å motionen, vilken också blev av riksdagen avslagen.

Utskottets yt-
rande

I förevarande motion hemställles om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående verkningarna av lagen den 25 maj 1905 rörande avgäld från avsöndrad lägenhet. De motioner däremot, till vilka motionären hänvisat, och som återgivits här ovan, avsågo begäran om utredning rörande det sätt och de villkor, på vilka avsöndringsinnehavare skulle kunna befrias från avgäld.

Jordbruksutskottet vid 1914 och 1915 års riksdagar har enligt utskottets

mening i de utlåtanden, som i historiken återgivits, med fullkomlig tydlighet uppvisat, att den befrielse från avgäld, som motionärerna ifrågasatte, strider mot gällande rättsgrundsatser, då den numera kvarstående avgälden måste betraktas som en privaträttslig prestation. Det har också av jordbruksutskottet påvisats, att av motionärerna framdragna exempel på ökade skattebördor som en följd av lagen den 25 maj 1905 icke visa vad motionärerna önska, beroende på missförstånd och sammanblandning av förhållanden, vilka ej äro i förevarande avseende samhöriga.

Då riksdagen sålunda så nyligen som år 1915 uttalat, att den icke anser några förändringar på hithörande område lämpliga eller ens möjliga, och då en utredning rörande verkningar av lagen den 25 maj 1905 väl skulle vidtagas för att lämna stöd för åtgärder beträffande avgälderna från avsöndringsinnehavare, finner utskottet en dylik utredning icke vara påkallad.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att herr Molins i Dombäcksmark förevarande motion, nr 304, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 mars 1917.

På utskottets vägnar:

W. BÄCKSTRÖM.

I förevarande ärendes slutbehandling hava inom utskottet deltagit: herrar Leksell, Andersson i Gävle, Johanson i Huskvarna, Lundgren i Nora, Kaijser, Flognfält¹, Norman, Johansson i Kullerstad, Magnusson i Skövde och Eklund¹.

¹ Icke närvarande vid utlåtandets justering.